

With funding from

 Austrian
Development
Cooperation

 Gender Budget Watchdog Network
for a gender equal region

 Sida
SWEDISH INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY

Rodno odgovorno budžetiranje u oblastima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja i socijalne i dječje zaštite osoba s invaliditetom

SAŽETAK

With funding from

 Austrian
Development
Cooperation

 Gender Budget Watchdog Network
for a gender equal region

 Sida
SWEDISH INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY

Rodno odgovorno budžetiranje u oblastima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja i socijalne i dječje zaštite osoba s invaliditetom

SAŽETAK

Ovaj Sažetak je izrađen u okviru projekta „Rodno odgovornim budžetiranjem do rodne ravnopravnosti osoba s invaliditetom“, koji je dio regionalnog projekta „Mreža za nadzor rodno odgovornog budžeta II“, koji finansiraju Austrijska razvojna agencija (ADA) i Švedska međunarodna razvojna agencija (SIDA). Sadržaj Sažetka je isključiva odgovornost Inicijative mladih s invaliditetom Boke (IMI Boke) i ne dijeli ili odražava nužno stavove i tumačenja ADA i SIDA.

Izdavač:

Inicijativa mladih s invaliditetom Boke (I MI Boke)

Stari grad br. 454, 85330 Kotor

+382 68 022 803

info@imiboke.me

<https://imiboke.me>

Za izdavača:

Miroslava-Mima Ivanović

Autorka:

Miroslava-Mima Ivanović

Istraživačica:

Ana Novaković-Kečina

Dizajn:

Studio Fler

Štampa:

Studio Mouse

Tiraž:

80 kom

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-819-17-0

COBISS.CG-ID 29249028

SADRŽAJ

UVOD	7
PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR	9
<i>Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje OSI</i>	9
<i>Socijalna i dječja zaštita OSI</i>	10
ROB ANALIZA UTROŠKA SREDSTAVA ZA OSI	12
<i>Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje OSI</i>	12
<i>Socijalna i dječja zaštita</i>	17
PREPORUKE	21

UVOD

Zbog brojnih barijera sa kojima se susrijeću osobe s invaliditetom (u daljem tekstu: OSI) **rodni aspekt se u mnogim politikama i aktivnostima u oblasti invaliditeta ne uzima u obzir**. Takođe, **u politikama koje se tiču rodne ravnopravnosti, OSI su nerijetko zane-marene. Povećanje troškova života značajno utiče na povećanje rodne neravnopravnosti među OSI**, a naročito imajući u vidu da od COVID-19 krize gotovo nikakve rodne analize uticaja te i narednih kriza na životni standard OSI nisu sprovedene.

Jedna od rijetkih analiza rodno odgovornog budžetiranja (ROB) politika pre-ma OSI je sprovedena od strane Inicijative mladih s invaliditetom Boke (I MI Boke) 2021. godine, u okviru projekta „Za rodnu ravnopravnost OSI u oblasti rada i zapošlja-vanja”, finansiranog od strane Mreže za nadzor ROB-a Zapadnog Balkana i Moldavije¹. Ova **ROB Analiza** se odnosila na **oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI**, kao jednog od preduslova adekvatnog životnog standarda i samostalnog i dostojanstvenog života ove grupe. Međutim, u njoj su predstavljeni podaci **za period 2016-2020. godine**, koji su već sada zastarjeli i nedovoljni za adekvatno zastupanje rješenja koje želimo predložiti u izradi Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom.

¹ I MI Boke (2021), Rodno odgovorno budžetiranje u oblasti zapošljavanja osoba s invaliditetom u Crnoj Gori, dostupno na: <https://imibo.ke.me/static/PolicyMNE-79e5bbf9d61a05eb56ed200020922199.pdf>;

Stoga je bilo neophodno **obnoviti ROB Analizu novim podacima i proširiti je i na oblast socijalne i dječje zaštite OSI**, s obzirom da su ove dvije oblasti ključne za ostvarivanje prava OSI na adekvatan životni standard. To smo učinili u okviru projekta „**ROB-om do rodne ravnopravnosti OSI**”², uz podršku **Mreže za nadzor ROB-a Zapadnog Balkana i Moldavije**. **Alati ROB-a koje smo koristili u Analizi** su: rodno zasnovana analiza politika, rodna procjena korisnika/ca budžeta, rodna analiza troškova i koristi budžeta, rodna analiza budžetskih troškova i rodna procjena uticaja. Analiziran je pravni okvir u oblastima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI i socijalne i dječje zaštite, kao i podaci o utrošku sredstava Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom (u daljem tekstu: Fond) i sredstava za materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite za OSI.

Podaci o utrošenim sredstvima i njihovim korisnicima/ama su se prikupili **putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama** koji su u septembru 2023. godine poslali Zavodu za zapošljavanje Crne Gore (u daljem tekstu: ZZZCG) i Ministarstvu rada i socijalnog staranja (u daljem tekstu: MRSS) i analizom **javno dostupnih izvještaja**. Dobijeni su i analizirani podaci o ne/zaposlenosti opšte populacije i ne/zaposlenim OSI, koje se nalaze na evidenciji ZZZCG-a, razvrstani prema polu, stepenu stručne spreme, godinama starosti i vrsti i stepenu invaliditeta. Podaci MRSS-a koji su dobijeni i analizirani, tiču se raspodjele sredstava za materijalna davanja (dodatak za njegu i pomoć, lična invalidnina, dodatak za djecu korisnike dodatka za njegu i pomoć, dodatak za djecu korisnike lične invalidnine, naknada roditelju/staratelju – njegovatelju lica koje je korisnik lične invalidnine) kao i cijena i korisnika/ca određenih usluga socijalne i dječje zaštite za OSI (podrške za život u zajednici, porodičnog smještaja-hraniteljstva i porodičnog smještaja uz intenzivnu ili dodatnu podršku, smještaja u JU Zavodu „Komanski most”). Svi analizirani podaci se odnose na period **od januara 2020. zaključno sa junom 2023. godine**.

Na osnovu ROB Analize, definisale su se **preporuke za konkretne korake i mjere** koje treba preduzeti da bi se dostigla rodna ravnopravnost u oblastima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja i socijalne i dječje zaštite OSI. **Na osnovu preporuka, izrađuju se konkretne pravne norme** za izmjenu i dopunu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom i Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, **čije usvajanje bi omogućilo primjenu principa ROB-a u ovim oblastima**.

U ovom Sažetku politike su jezgrovito predstavljani glavni nalazi ROB Analize i preporuke koje je neophodno da budu sprovedene od strane nadležnih institucija u oblastima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI, socijalne i dječje zaštite i rodne ravnopravnosti.

² Više o projektu na: <https://imiboke.me/projects/rob-do-rodne-ravnopravnosti>;

PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR

Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje OSI

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom donijet je 2008. godine.³ Na osnovu njega se obezbjeđuju različite vrste **subvencija** (podsticaja) za poslodavce koji zaposle OSI, **poreske olakšice** za preduzeća čiji je osnivač/ica OSI, kao i finansijska podrška za realizaciju **projekata** u okviru kojih se zapošljavaju OSI (grant šeme). Ovim Zakonom se uvodi i **profesionalna rehabilitacija**, koja obuhvata mjere i aktivnosti koje se realizuju sa ciljem da se OSI na odgovarajući način osposobe za rad, zadrže zaposlene, u njemu napreduju ili promijene svoju profesionalnu karijeru.

Sredstva za prethodno navedeno se obezbjeđuju u okviru **Fonda, koji je oformljen pri ZZZCG-u**. Poslodavci, koji ne zapošljavaju propisani broj OSI (kvotu), dužni su da u ovaj Fond svakog mjeseca uplaćuju **poseban doprinos** za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, koji po **svakoj nezaposlenoj OSI** iznosi **20% prosječne bruto zarade** u Crnoj Gori u **prethodnoj godini**.

Ni u jednoj odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom se ne prepoznaje višestruka i interseksijska diskriminacija kojoj su žene s invaliditetom izložene, niti se propisuje ijedna posebna mjera za podsticanje njihovog zapošljavanja i napredovanja u karijeri.

Sredstva Fonda shodno Zakonu mogu se koristiti za: mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije za nezaposlene i zaposlene OSI, sufinansiranje posebnih organizacija za zapošljavanje OSI, programe aktivne politike zapošljavanja u kojima učestvuju OSI, subvencije, finansiranje grant šema i novčane pomoći za učesnike/ce u mjerama profesionalne rehabilitacije.

Jedina obaveza poslodavaca, koju propisuje Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, je da zaposlenim OSI obezbjedi pravo na godišnji odmor u trajanju od 26 radnih dana (član 18).

³ Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom („Službeni list Crne Gore”, br. 49/08 od 15.08.2008, 73/10 od 10.12.2010, 39/11 od 04.08.2011, 55/16 od 17.08.2016);

Socijalna i dječja zaštita OSI

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz 2013. godine⁴ je pored prava na **materijalna davanja**, prvi put propisao i prava na **usluge socijalne i dječje zaštite**. **Materijalna davanja koja se ostvaruju na osnovu invaliditeta** su: dodatak za njegu i pomoć, lična invalidnina, dodatak za djecu korisnike dodatka za njegu i pomoć i dodatak za djecu korisnike lične invalidnine. Izmjenama i dopunama ovog Zakona iz 2015. godine⁵ je propisano i pravo na naknadu roditelju/staratelju – njegovatelju lica koje je korisnik lične invalidnine, a **naknada roditeljima s invaliditetom još nije propisana**.

Od 2020. godine je došlo do značajnog uvećanja troškova života, ali **materijalna davanja za OSI i njihove porodice i staraoce/teljke nisu uvećana u procentu koji prati inflaciju** od 26,4%⁶. Od januara 2020. godine⁷ zaključno sa junom 2023. godine⁸, došlo je do povećanja:

- dodatka za njegu i pomoć **sa 67,50€ na 79,62€** (17,95%);
- lične invalidnine **sa 184,05€ na 271,37€** (47,44%);
- dodatka za djecu korisnike dodatka za njegu i pomoć **sa 32,93€ na 60,12€** (82,57%);
- dodatka za djecu korisnike lične invalidnine **sa 40,86€ na 69,38€** (69,8%);
- naknade roditelju/staratelju – njegovatelju lica koje je korisnik lične invalidnine **sa 199,34€ na 235,13€** (17,95%).

Od januara 2020. godine do juna 2023. godine, materijalna davanja za OSI i njihove porodice i staraoce/teljke su porasla u prosjeku za 47,14%. Za isti period minimalne zarade su uvećane za 102,7% (sa 222€ na 450€) a minimalne penzije za 101,8% (sa 128,82€ na 259,95€).

⁴ Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list Crne Gore”, br. 27/13 od 11.06.2013, 01/15 od 05.01.2015, 42/15 od 29.07.2015, 47/15 od 18.08.2015, 56/16 od 23.08.2016, 66/16 od 20.10.2016, 01/17 od 09.01.2017, 31/17 od 12.05.2017, 42/17 od 30.06.2017, 50/17 od 31.07.2017, 59/21 od 04.06.2021, 145/21 od 31.12.2021, 03/23 od 10.01.2023);

⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list Crne Gore”, br. 42/15 od 29.07.2015);

⁶ Zavod za statistiku Crne Gore (jun 2023, januar 2022 i 2021), Indeks potrošačkih cijena, dostupno na: <https://monstat.org/cg/page.php?id=319&pageid=26>;

⁷ Odluka o usklađivanju visine osnova za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje i visine materijalnih davanja iz socijalne i dječje zaštite („Službeni list Crne Gore”, br. 06/19 od 07.08.2019);

⁸ Odluka o usklađivanju visine osnova za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje i visine materijalnih davanja iz socijalne i dječje zaštite („Službeni list Crne Gore”, br. 15/23 od 08.02.2023, 20/23 od 22.02.2023);

Usluge socijalne i dječje zaštite, koje su namijenjene OSI i njihovim porodicama su: **usluge podrške za život u zajednici** (dnevni boravak, pomoć u kući, stanovanje uz podršku, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik), **savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge** (savjetovanje, terapija, medijacija, SOS telefon) i **usluga porodičnog smještaja-hraniteljstva i porodičnog smještaja uz intenzivnu ili dodatnu podršku**, i **usluga smještaja u ustanovama socijalne i dječje zaštite za OSI**.

Ni u jednoj odredbi Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti se ne prepoznaje višestruka i interseksijska diskriminacija kojoj su žene s invaliditetom izložene, niti se propisuje ijedna posebna mjera za unaprjeđenje njihove socijalne inkluzije.

Iako je MRSS, moralo propisati uslove za pružanje i korišćenje, normative i minimalne standarde za sve usluge socijalne i dječje zaštite do kraja 2013. godine⁹, još nijednim aktom nisu propisani bliži uslovi za pružanje i korišćenje, normativi i minimalni standardi usluge tumačenja i prevođenja na znakovni jezik. Dodatno, MRSS je do kraja 2013. godine moralo utvrditi cijenu svih usluga socijalne i dječje zaštite¹⁰, a to ni do kraja juna 2023. godine nije urađeno za: stanovanje uz podršku, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik, savjetovanje, terapiju, medijaciju i SOS telefon.

Zbog desetogodišnjeg kašnjenja MRSS-a u donošenju podzakonskih akata, usluge stanovanja uz podršku, tumačenja i prevođenja na znakovni jezik, savjetovanja, terapije, medijacije i SOS telefona se ne mogu pružati i finansirati i samim tim OSI ih ne mogu koristiti.

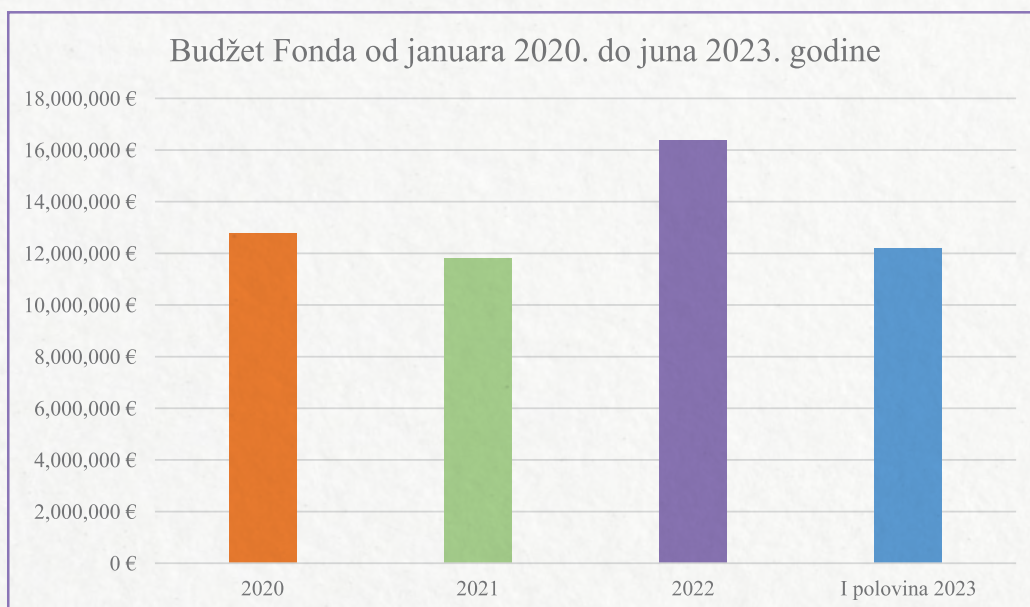
⁹ Član 169 stav 1 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list Crne Gore”, br. 27/13 od 11.06.2013);

¹⁰ *Ibid*;

ROB ANALIZA UTROŠKA SREDSTAVA ZA OSI

Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje OSI

Budžet Fonda se povećao četiri puta u periodu od 2016. do kraja 2020. godine (3.045.339,77€ 2016. godine, a 2020. godine 12.765.722,08€)¹¹. U 2021. godini je iz Fonda potrošen manji iznos sredstava nego 2020. godine (11.816.545,11€), u 2022. godini je utrošeni budžet Fonda bio za 28,2% veći u odnosu na 2020. godinu (16.371.122,07€), a u prvoj polovini 2023. godine iz Fonda je utrošeno 12.191.690,60€, što predstavlja 95,5% budžeta Fonda za cijelu 2020. godinu¹².

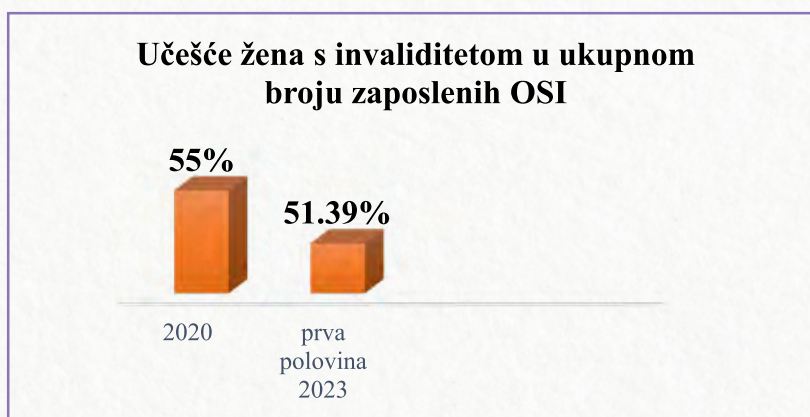
Od januara 2020. do kraja juna 2023. godine je zabilježen značajno manji rast utrošenih sredstava Fonda, nego u periodu od januara 2016. do decembra 2020. godine.

¹¹ I MI Boke (2021), *Rodno odgovorno budžetiranje u oblasti zapošljavanja osoba s invaliditetom u Crnoj Gori*, str 9;

¹² Odgovor Fonda ZZZCG-a, br. 07/23-100/39 od 18. 9. 2023. godine;

Došlo je i do povećanja broja zaposlenih OSI čiji poslodavci koriste pravo na subvenciju zarada svojih zaposlenih s invaliditetom, sa 2 040 zaposlenih OSI u 2020. godini na njih 3 452 u prvoj polovini 2023. godine, što predstavlja **rast zaposlenosti OSI od 69,21%**. Ovaj **trend ne prati trend smanjenja njihove nezaposlenosti**, koji je u istom periodu iznosio **11,11%**. Stepenn nezaposlenosti žena s invaliditetom se smanjio za svega 13,81%.

Uvećanje broja zaposlenih žena s invaliditetom (za 58,11%) je značajno manje u odnosu na uvećanje broja zaposlenih muškaraca s invaliditetom (za 82,78%), čiji poslodavci koriste pravo na subvencije njihovih zarada. Takođe, učešće žena s invaliditetom u ukupnom broju zaposlenih OSI je opalo sa 55% u 2020. godini na 51,39% za prvu polovinu 2023. godine.

Podaci ZZZCG-a o ne/zaposlenim OSI su značajno nepotpuni, s obzirom da najveći broj OSI (13 203 u 2023. godini) o kojima on ima podatke, predstavlja svega 38,45% populacije OSI starosti od 15 do 64 godine (34 332 u 2011. godini¹³). Isto važi i za podatke o ženama s invaliditetom, kojih ZZZCG najviše broji 7 763 (u 2020. godini).

Za razliku od 2021. godine, kada je istakao da ne posjeduje tražene podatke, ZZZCG je u septembru 2023. godine I MI Boke dostavio podatke o zaposlenim OSI, razvrstane prema polu, starosti i stručnoj spremi. Međutim, ZZZCG i dalje ne posjeduje informacije o zapošljavanju žena s invaliditetom putem grant šema, iako su one prioritarna grupa za zapošljavanje u okviru projekata za zapošljavanje OSI koji se iz ovog programa finansiraju.

13 Zavod za statistiku Crne Gore (2011), Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori, dostupno na: <http://monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/Smetnje%20u%20obavljenju%20svakodnevnih%20aktivnosti%20popis%202011.pdf>;

Dok je **mного manje žena s invaliditetom nego muškaraca starosti od 15 do 34 godine zaposleno**, i to 26 (34,67%), u starosnim grupama **od 35 do 54 godine** je zaposleno **više žena s invaliditetom** i to 123 (60%). Manje je zapošljavanje žena s invaliditetom sa III (46,15%) i IV stepenom stručne spreme, a najviše sa II stepenom stručne spreme 62,5%¹⁴.

Žene s invaliditetom se češće od muškaraca s invaliditetom zapošljavaju kasnije (u starosnoj grupi od 35 do 54 godine), a često su zastupljenije kao manje kvalifikovana radna snaga.

Na evidenciji ZZZCG-a na dan 31. decembra 2020. godine nalazilo se 47 509 nezaposlenih lica od čega je 27 944 (58,82%) žena, dok se posljednjeg dana juna 2023. godine na evidenciji nalazilo 40 304 nezaposlena lica od čega je 23 258 (57,71%) žena. Posljednjeg dana **2020. godine** na evidenciji ZZZCG-a se nalazilo **10 970 nezaposlenih OSI** od čega je 6 641 (**60,54%**) **žena s invaliditetom**¹⁵. Na dan 31. 12. **2021. godine**, na evidenciji ZZZCG-a se nalazilo **10 934 nezaposlenih OSI**, od čega je 6 755 (**61,78%**) **žena s invaliditetom**¹⁶. Na isti dan **2022. godine**, nalazilo se **9 864 OSI**, od čega je 5 758 (**58,37%**) **žena s invaliditetom**¹⁷. Na dan 30. 6. **2023. godine**, nalazilo se **9 751 nezaposlenih OSI**, od čega je 5 724 (**58,7%**) **žena s invaliditetom**¹⁸.

Na dan 30. 6. 2023. godine od ukupnog broja nezaposlenih žena, 24,61% su žene s invaliditetom, dok od ukupnog broja nezaposlenih OSI 58,7% čine žene s invaliditetom.

Kao i u periodu 2016-2020. godine, **i sada je najviše nezaposlenih OSI sa I stepenom stručne spreme** i to 4 722 ili 48,43%, dok je gledajući prema godinama starosti najviše nezaposlenih **OSI** u starosnoj grupi **preko 50 godina**, i to 6 248 ili 64,08%.

Od ukupnog broja nezaposlenih žena s invaliditetom, njih 3 058 ili 53,64% je sa I stepenom stručne spreme.

14 Odgovor Sektora za evidencije, statistiku i istraživanja u oblasti zapošljavanja ZZZCG-a, br. 03/23-100/39 od 12. 9. 2023. godine;

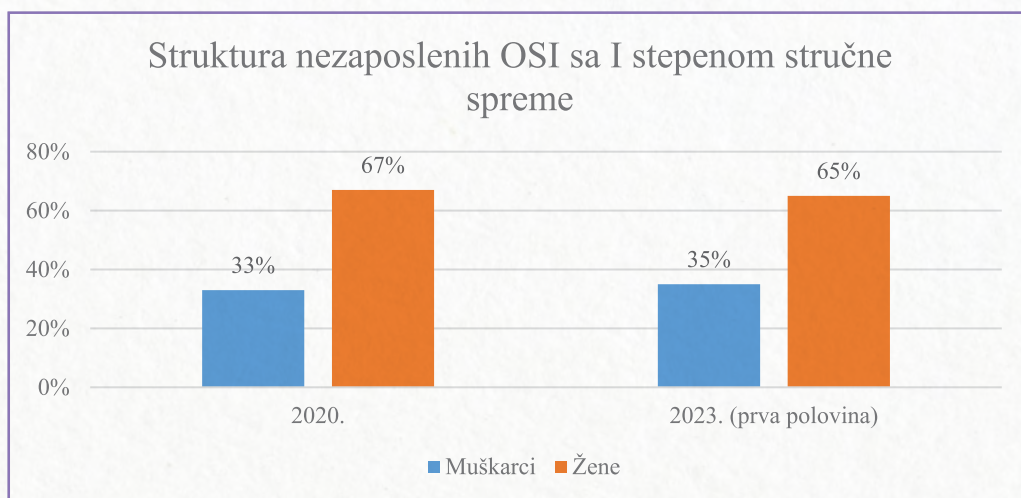
15 ZZZCG (2021), Izvještaj o radu za 2020. godinu, str. 11, dostupno na: <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2021/03/Godisnji-izvjestaj-o-radu-2020-18.02.2020-ISPRAVKA-NIVO-KVALIFIKACIJE.pdf>;

16 ZZZCG (2022), Izvještaj o radu za 2021. godinu, str. 10, dostupno na: <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2022/09/Izvje%C5%A1taj-o-radu-ZZZCG-za-2021.-godinu-PDF.pdf>;

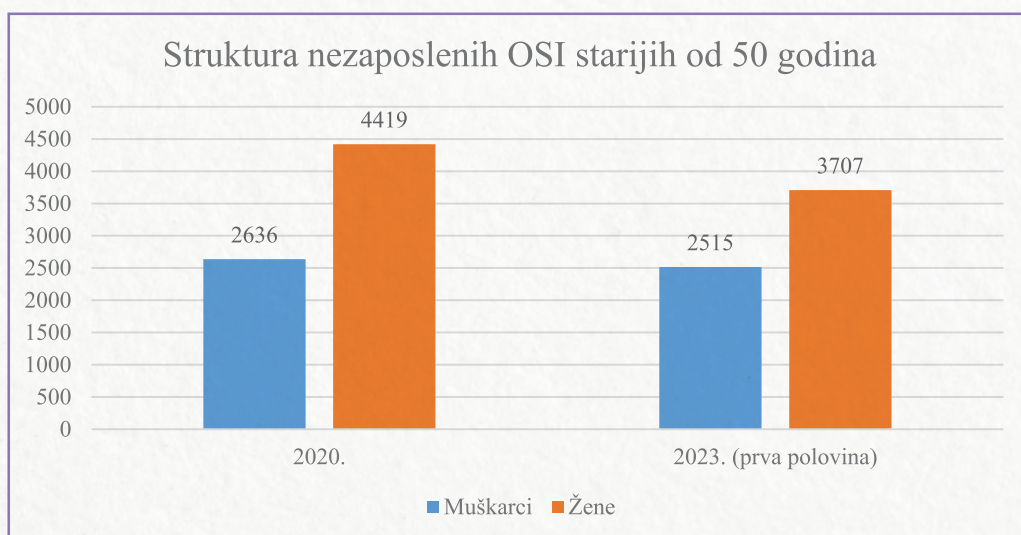
17 ZZZCG (2023), Izvještaj o radu za 2022. godinu, str. 11, dostupno na: <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2023/04/Izvje%C5%A1taj-o-radu-ZZZCG-za-2022.-godinu-1.pdf>;

18 ZZZCG (2023), Izvještaj o radu za I polugodište 2023. godine, str. 12, dostupno na: <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2023/08/Izvje%C5%A1taj-o-radu-ZZZCG-za-I-polugodi%C5%A1te-2023.-godine-PDF-2.8.2023.pdf>;

Skoro je duplo više nezaposlenih žena s invaliditetom, koje imaju I stepen stručne spreme (65%) nego muškaraca s invaliditetom s istim stepenom (35%). Nažalost, u tom dijelu nema napretka u odnosu na 2020. godinu, kada je odnos među nezaposlenim OSI sa I stepenom stručne spreme bio 33% muškaraca i 67% žena s invaliditetom.¹⁹

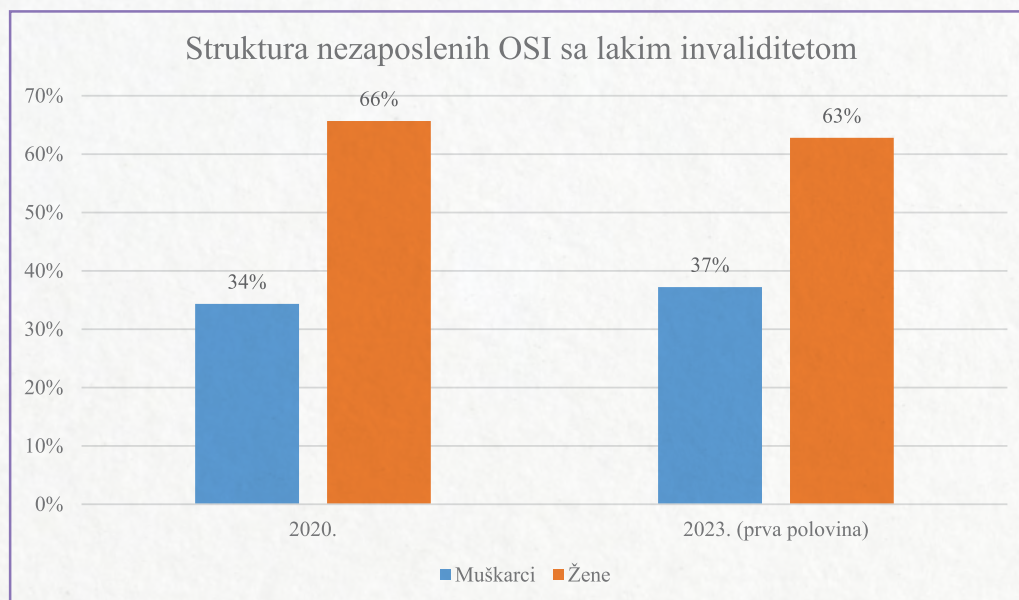
I dalje je **znatno više nezaposlenih žena s invaliditetom starijih od 50 godina** u odnosu na nezaposlene muškarce s invaliditetom iste starosne dobi. U 2020. godini je od ukupno 6 755 nezaposlenih OSI starosti preko 50 godina, njih 4 119 žena naspram 2 636 muškaraca s invaliditetom, dok u prvom polugodištu 2023. godine od ukupno 6 222 nezaposlenih OSI, muškaraca je 2 515, dok je žena s invaliditetom starijih od 50 godina 3 707. Čak je došlo i do rasta u ovom pogledu, pa tako od 56% nezaposlenih žena s invaliditetom starijih od 50 godina u periodu 2016-2020,²⁰ dolazimo do **60% nezaposlenih žena s invaliditetom starijih od 50 godina.**

¹⁹ I MI Boke (2021), *Rodno odgovorno budžetiranje u oblasti zapošljavanja osoba s invaliditetom u Crnoj Gori*, str 11;

²⁰ *Ibid*, str. 12;

Prema utvrđenom procentu invaliditeta od strane Komisije za profesionalnu rehabilitaciju ZZZCG-a, **najveći broj nezaposlenih žena s invaliditetom čine žene sa lakim invaliditetom i njih je skoro duplo više nego muškaraca s istim stepenom invaliditeta.** U odnosu na period od 2016-2020. godine kada su 65,67% nezaposlenih OSI sa lakim invaliditetom činile žene, a muškaraci svega 34,33%, tokom 2023. godine se ova razlika blago smanjuje i podaci pokazuju **62,79% nezaposlenih žena sa lakim invaliditetom naspram 37,22% nezaposlenih muškaraca s istim stepenom invaliditeta.** Međutim, ovo blago smanjenje je nedovoljno da ublaži rodne razlike u nezaposlenosti OSI sa lakim invaliditetom.

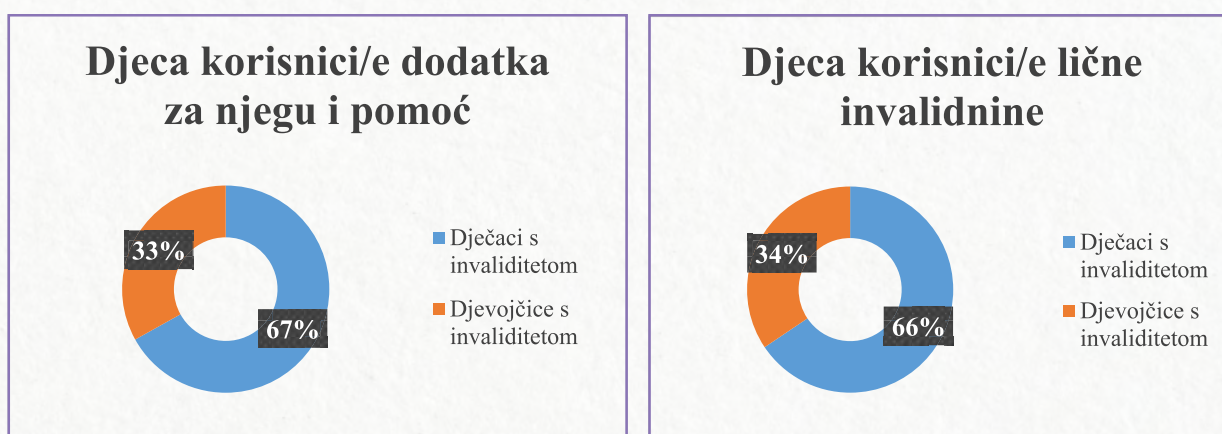
U programu profesionalne rehabilitacije, čiji je cilj da se OSI na odgovarajući način osposobe i pripreme za rad, postoji stabilan trend rasta učešća žena s invaliditetom, jer u odnosu na 2016. i 2017. godinu kad su žene i muškarci s invaliditetom bili skoro jednako zastupljeni (56% i 51%), od 2018. do 2023. godine imamo porast i uključenost žena od preko 64% svake godine od tada.²¹ Međutim, i pored naizgled ohrabrujućih procenata, **žene s invaliditetom i dalje čine 58,7% nezaposlenih OSI,** što govori o neefikasnosti ovog programa.

Profesionalna rehabilitacija	2020.	2021.	2022.	2023. (šest mjeseci)
Ukupno	443	507	430	215
Žene s invaliditetom	290 65,46%	330 65,10%	283 65,81%	132 61,39%

²¹ Ibid;

Socijalna i dječja zaštita

Raste broj OSI i njihovih porodica i staraoca/teljki, koji/e koriste prava na materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite²². Pravo na **Dodatak za njegu i pomoć** koriste **više žene s invaliditetom (58-59%)**, a **muškarci s invaliditetom** češće ostvaruju pravo na **ličnu invalidninu (57,5-59%)**. Više dječaka s invaliditetom ostvaruje **prava na dodatak za djecu korisnike dodatka za njegu i pomoć i lične invalidnine** nego djevojčica s invaliditetom, pa tako u pojedinim mjesecima imamo i **duplo manje djevojčica** s invaliditetom koje ostvaruju ova prava.

Mnogo je više žena koje su prijavljene kao roditelji, starateljke ili njegovateljke OSI koja je korisnik/ca lične invalidnine, što govori u prilog tome da **i dalje ova uloga dominantno pripada** majkama i drugim članicama porodice, ili drugim **ženama**. One vrlo često zbog obima podrške koje pružaju, ne mogu da rade te su im ovo nerijetko jedina primanja. U junu 2023. godine bilo je čak **tri puta više žena (75%)** nego muškaraca (25%), koje su ostvarivale pravo na **naknadu roditelju/staratelju-njegovatelju lica koje je korisnik lične invalidnine**.

Iznos naknade roditelju/staratelju-njegovatelju lica koje je korisnik lične invalidnine je u odnosu na redovna primanja značajno opao od januara 2020. godine, kada je bio na nivou od 89,8% minimalne zarade i 154,7% minimalne penzije, do februara 2023. godine, kada je bio na nivou od 52,2% minimalne zarade i penzije.

²² Podaci o utrošenim sredstvima za materijalna davanja i broju OSI korisnika prava na usluge socijalne i dječje zaštite za period januar 2020. - jun 2023. godine, dobijeni uz Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja, br. UPI-01-037/23-126/1 od 25. 9. 2023. godine;

Usluge socijalne i dječje zaštite za OSI, čija se **cijena utvrđuje po satu** su pomoć u kući, personalna asistencija i dnevni boravak za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koju pruža JU Dječji dom „Mladost” Bijela. **Cijena usluge pomoći u kući** je od kraja 2020. godine²³ do kraja 2022. godine²⁴ **porasla** sa 1,28€ na 4,09€ (**219,5%**). Međutim, ovo značajno procentualno uvećanje ne znači i adekvatnu zaradu stručnih radnika/ca i saradnika/ca (asistenata/kinja u kući), s obzirom da se po važećoj cijeni može obezbjediti iznos od **719,84€ za 176 sati mjesečno**, a što treba da pokrije i ostale troškove pružanja ove usluge. **Cijena usluge personalne asistencije** je od septembra 2021. godine²⁵ do novembra 2022. godine²⁶ **porasla** sa 6,31€ na 8,31€ (**31,7%**). Međutim, **u istom periodu** je došlo do **rasta minimalnih zarada od 80%**, tako da uvećanje cijene usluge personalne asistencije nije ispratio rast zarada. **Cijena usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koju pruža JU Dječji dom „Mladost” Bijela** je od avgusta 2021. godine²⁷ do novembra 2022. godine²⁸ **porasla** sa 2,19€ na 3,61€ (**64,8%**). Međutim, ni uvećanje cijene ove usluge ne prati procentualni rast minimalne zarade.

Cijene usluga pomoći u kući, personalne asistencije i dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koju pruža JU Dječji dom „Mladost” Bijela, koje je utvrdilo MRSS, su nedovoljne da pokriju adekvatne zarade stručnih radnika/ca i saradnika/ca za pružanje ovih usluga. Imajući u vidu da se na pružanju ovih usluga većinom angažuju žene, ovo **nije u skladu sa principima ROB-a**.

23 Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o utvrđivanju cijene usluge pomoć u kući, br. 16-109-128/20-6894 od 28. 12. 2020. godine;

24 Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o utvrđivanju cijene usluge pomoć u kući, br. 01-128/22-5302/1 od 23. 11. 2022. godine;

25 Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o utvrđivanju cijene usluge personalne asistencije, br. 16-109-128/21-3065/1 od 1. 9. 2021. godine;

26 Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o utvrđivanju cijene usluge personalne asistencije, br. 01-128/22-5303/1 od 23. 11. 2022. godine;

27 Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o utvrđivanju cijene usluge dnevni boravak za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koju pruža JU Dječji dom „Mladost” Bijela, br. 16-109-128/21-3066/1 od 18. 8. 2021. godine;

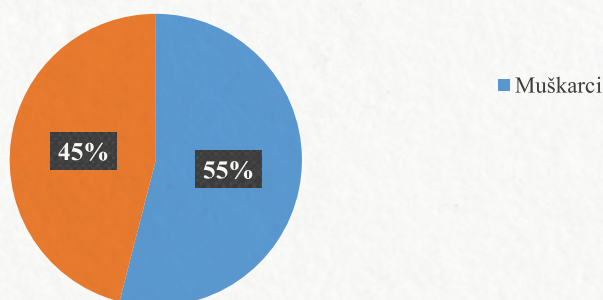
28 Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o utvrđivanju cijene usluge dnevni boravak za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koju pruža JU Dječji dom „Mladost” Bijela, br. 01-128/22-5306/1 od 23. 11. 2022. godine;

Ni cijene usluga, koje MRSS utvrđuje u mjesečnom iznosu po korisniku/ci, nisu adekvatne za pokriće troškova kvalitetnih usluga. Učešće države u sufinansiranju troškova usluge dnevnog boravka za djecu, mlade, odrasle i stare OSI je 250,00€ mjesečno²⁹, dok učešće države u pokriću troškova usluge smještaja u ustanovama socijalne i dječje zaštite OSI se kreće od 300,00€ do 550,00€³⁰, zavisno od ustanove i stepena neophodne podrške korisniku/ci.

MRSS nije pružilo podatke o cijeni usluga porodičnog smještaja – hraniteljstva i porodičnog smještaja uz intenzivnu ili dodatnu podršku (iako su za njih pruženi podaci o korisnicima/ama razvrstani prema polu), niti je pružila podatke razvrstane po polu o korisnicima/ama usluga pomoći u kući, personalna asistencija, dnevni boravak i usluge smještaja u domovima starih i resursnim centrima (iako su pruženi podaci o cijenama ovih usluga).

Dječaci s invaliditetom su češće od djevojčica s invaliditetom smješteni u hraniteljskim porodicama. Uslugu porodičnog smještaja uz intenzivnu ili dodatnu podršku su do početka 2023. godine više koristile žene s invaliditetom, a u drugom kvartalu 2023. godine se broj žena i muškaraca s invaliditetom koji/e koriste ovu uslugu, izjednačava. Muškarci s invaliditetom u većem broju ostvaruju pravo na uslugu smještaja u JU Zavodu „Komanski most“ Podgorica, a ukupni broj OSI, koje su smještene u ovoj ustanovi raste i kreće se u rasponu od 112 do 119 korisnika/ca. S obzirom da se za mjesec dana ove usluge izdvaja 350€ po korisniku/ci, godišnje od oko 485.000€, na smještaj muškaraca s invaliditetom se troši oko 267.000€ (55%), a na žene oko 218.000€ (45%).

Struktura korisnika/ca JU Zavoda „Komanski most“ Podgorica 2020-2023. godine

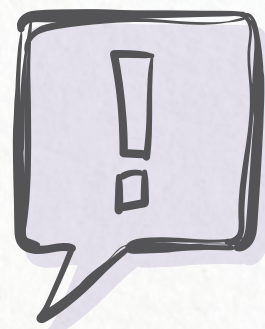

29 Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o učešću države u sufinansiranju troškova usluge dnevni boravak za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju, br. 01-128/22-5304/1 od 23. 11. 2022. godine i Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o učešću države u sufinansiranju troškova usluge dnevni boravak za odraslo i staro lice i odraslo i staro lice sa invaliditetom koja se finansira iz budžeta opštine, br. 01-128/23-5694/1 od 18. 10. 2023. godine;

30 Rješenje Ministarstva rada i socijalnog staranja o utvrđivanju cijene usluga u ustanovama socijalne i dječje zaštite koje vrše smještaj korisnika, br. 01-128/22-5301/2 od 28. 11. 2022. godine.

PREPORUKE

ROB Analiza pokazuje da nisu prepoznate potrebe žena s invaliditetom, kao višestruko i intersekcijски diskriminirane grupe u oblastima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI i socijalne i dječje zaštite, te ni sredstva ni aktivnosti u tom dijelu nisu usmjereni tako da prepoznaju specifične potrebe ovih žena. Na osnovu do sada izloženog, mogu se izvesti sljedeće preporuke za dalje djelovanje:

- ❖ Edukovati donosioce/teljke odluka o primjeni principa ROB-a u oblastima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI i socijalne i dječje zaštite;
- ❖ Izvršiti izmjene i dopune Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, u cilju definisanja mjera aktivne politike zapošljavanja žena s invaliditetom, dodatnih subvencija (podsticaja) za poslodavce, koji ih zaposle i garantovanja prava na duže porodiljsko odsustvo;
- ❖ Osigurati prikupljanje i sortiranje podataka po polu u vezi s utroškom sredstava Fonda kroz grant šeme i druge vrste subvencija i podsticaja za zapošljavanje OSI;
- ❖ Obezbijediti finansijsku podršku ženama s invaliditetom za pokretanje sopstvenog biznisa, putem posebne bespovratne grant šeme Fonda;
- ❖ Omogućiti kontinuirano finansiranje projekata (grant šema) na kojima se radno angažuju žene s invaliditetom;
- ❖ Pružati kontinuiranu podršku ženama s invaliditetom da se uključe u tržište, a naročito onim sa nižim stepenima stručne spreme, starosti preko 50 godina i lakšim invaliditetom, kroz između ostalog različite vrste edukacija za poboljšanje zapošljivosti i motivisanje za aktivno traženje zaposlenja;

- ❖ Izvršiti izmjene i dopune Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti u smislu propisivanja posebnih mjera za unaprjeđenje socijalne inkluzije žena s invaliditetom, garantovanja prava na naknadu roditeljima s invaliditetom i vezivanja iznosa naknada za materijalna davanja za procentualni iznos prosječne bruto zarade;
- ❖ Donijeti sve neophodne podzakonske akte Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti za uspostavljanje, pružanje i adekvatno finansiranje usluga socijalne i dječje zaštite za OSI;
- ❖ Osigurati prikupljanje i sortiranje podataka po polu u vezi s utroškom budžetskih sredstava za finansiranje materijalnih davanja i usluga socijalne i dječje zaštite za OSI;
- ❖ Sprovoditi kampanje informisanja roditelja i staratelja/eljki djece s invaliditetom i korisnika/ca lične invalidnine, radi podsticanja većeg ostvarivanja prava na dodatak za djecu korisnike dodatka za njegu i pomoć i lične invalidnine od strane dječaka s invaliditetom i prava na naknadu roditelju/staratelju-njegovatelju lica koje je korisnik lične invalidnine od strane muškaraca;
- ❖ Sprovoditi kampanje promovisanja i motivacije za zaposlenje na poslovima u vezi sa pružanjem usluga socijalne i dječje zaštite za OSI, naročito među muškom populacijom;
- ❖ Sprovoditi kampanje podizanja svijesti javnosti o rodnoj (ne)ravnopravnosti i potencijalima žena s invaliditetom.

ISBN 978-9940-819-17-0

9 789940 819170

Ovaj Sažetak je izrađen u okviru projekta „Rodno odgovornim budžetiranjem do rodne ravnopravnosti osoba s invaliditetom“, koji je dio regionalnog projekta „Mreža za nadzor rodno odgovornog budžeta II“, koji finansiraju Austrijska razvojna agencija (ADA) i Švedska međunarodna razvojna agencija (SIDA). Sadržaj Sažetka je isključiva odgovornost Inicijative mladih s invaliditetom Boke (I MI Boke) i ne dijeli ili odražava nužno stavove i tumačenja ADA i SIDA.